

KISS-MIKÓ NIKOLETTA

Köznemesei birtokgazdálkodás a 18. század közepén – a Kraszna vármegyei Bályoki–Hégen Szénás család gazdaságának pénzmozgásai

Alaposan megvizsgálva a magyarországi földesúri gazdálkodás történetét elemző munkákat, egyértelműen látszik, hogy a magyar történetírás a 20. század második feléig leginkább a főnemesség birtokigazgatási és termelési gyakorlatának vizsgálatára koncentrált.¹ Ez főként annak köszönhető, hogy a közép- és kismemesi családok forrásadottságai nem ritkán sokkal korlátozottabbak, mint az arisztokráciáé. Tény ugyanis, hogy a kiterjedt főúri uradalmakon rendszeres írásos helyzetfelméréseket végeztek, a kisebb birtokokon azonban általában a szóbeliség határozta meg a gazdaság irányítását. Az írásbeliség csak akkor terjedt el egyre inkább a köznemesei birtokigazgatásban, amikor birtokaik nagyobb gazdálkodási és igazgatási egységekké kezdtek átalakulni, valamint, ha uradalmuk több távol fekvő részből tevődött össze. A földesurak ekkor ugyanis kezdetben maguk készítettek feljegyzéseket bevételeikről és kiadásairól, később pedig már ők is a familiárisok helyére lépő fizetett, s számadásra kötelezett gazdatiszteket bíztak meg, hogy helyettük írásban rögzítsék a gazdálkodás folyamatait és eredményeit.²

Bár a 18. századból maradtak fenn forrásanyagok közepes nagyságú, sőt kisebb birtokokról is, de ezek többsége éppen a gazdálkodásról árulja el a legkevesebbet. A családi levéltárak iratállománya ugyanis általában csak a nemesség számára legfontosabb dokumentumokat tartalmazta. Urbáriumokat, számadásokat vagy éppen inventáriumokat, amelyek a földbirtokok helyzetét, illetve azok jövedelmeit, esz-közállományát tartalmazzák, csak nagyon ritkán találni ezekben a levéltárakban.³

Ám vannak szerencsés helyzetek, amikor a kutató váratlanul rábukkan egy-egy ilyen ritka dokumentumra. Jelen tanulmány egyik fő forrása is éppen egy ilyen, eddig feledésbe merült urbáriumot is tartalmazó inventárium. A Somályon (ma: *Șumal*, Románia), Kémeren (ma: *Camär*, Románia), Almáson (ma: *Kozmaalmás*, *Almașu Mare*, Románia), Porcz *praedium*ban (ma: *Porț*, Románia), Márkaszéken (ma: *Marca*, Románia), Cserésén (ma: Szilágycseres, *Cerișa*, Románia), Alsó- és Felső-Kaznatson (ma: Alsó- és Felsőkaznacs, *Cosniciu de Jos és Cosniciu de Sus*, Románia), valamint Bályokon (ma: *Balc*, Románia) készített jegyzék, a magyar történet-

¹ Ódor Imre: „Baranya nemesi társadalma a francia háborúk korában”. In SZITA László (szerk.): *Baranyai Helytörténetírás 1985–1986*, Pécs, 1986, 133.

² WELLMANN Imre: „A köznemesség gazdálkodása a XVIII. században”. In ZÓLYOMI József (szerk.): *A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve*, VII, Salgótarján, 1981, 61.

³ Uo. 61.

írás számára eddig szinte ismeretlen erdélyi köznemesek, Bályoki–Hégen Szénás Zsigmond és testvére, József hagyatékának a számbavétele. A helységenként 4–12, összesen 54 személy tanúságtétele alapján összeállított, a teljes vagyoni állapot felmérését tartalmazó, magyar és latin nyelven íródott inventáriumot 1778. július 14-én, a Bihar vármegyei Bályokon Viski Botos János, Kraszna vármegye helyettes táblabírája és Berci Imre, vármegyei esküdt hitelesítette.⁴

A Bályoki–Hégen Szénás testvérpár halála után özvegyeikre, Bocskai Pap Katalinra és Terjényi Rebekára maradt javak leltára tehát – a konkrét forrásértéket tekintve – fontos adalékokkal szolgál a 18. század második felének erdélyi köznemesi gazdálkodásról kialakult ismereteink gyarapításához, sok tekintetben árnyalásához.⁵ Jelen tanulmányunk, kiegészítve az inventáriumból vett részletek és egyéb vonatkozó források felhasználásával, Szénás Zsigmond és József birtokában lévő uradalom pénzügyi helyzetének bemutatására törekszik.

Bályoki–Hégen Szénás Zsigmond és József

Bályoki–Hégen Szénás Zsigmond és fivére, József életének bemutatása nehéz feladat, mivel a történeti kutatások jelen állása szerint szinte semmit sem tudunk róluk. A családtörténeti szakirodalmak jelentős többsége ugyanis egyáltalán nem említi őket,⁶ egyedül Nagy Iván *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal* című művének családfa ábrázolásán,⁷ valamint Petri Mór *Szilágy megye monografiája* című munkájában tűnik fel néhányszor a nevük.⁸ Szerencsére azonban Várkonyi Tibor genealógus 2012-ben kiadott, *Családtörténet határok nélkül* című írásának első kötetében a Szénás család több tagja is megtalálható.⁹ Így a Szénás fivérek életének rövid leírásában a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában és a Ráday Levéltárban található iratok mellett segítségünkre voltak az ő kutatásai is, melyeket többek között Nagyváradon, a Bihar Megyei Állami Levéltárban végzett.¹⁰ Ám azt

⁴ Az összes tanú névsorát ld. az inventárium vonatkozó folioin. Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL) Zala Megyei Levéltára, (továbbiakban: ZML) Bályoki Szénás Zsigmond után maradt javak összeírása. 1768. (Kraszna megye, Erdély) MNL ZML IV. 433. (továbbiakban: MNL ZML IV. 433.) fol. 4; 75; 110; 178; 191; 195; 199; 213; 282.

⁵ Ld.: MNL ZML IV. 433.

⁶ Vö.: KÖVÁRI László: *Erdély nevezetesebb családai*. Kolozsvár, 1854; SCHNEIDER Miklós: *Nemes családok története*. I. kötet. Székesfehérvár, 1937; PETTKÓ Béla – ifj. REISZIG Ede, dr. (szerk.): *Magyar Nemzetiségi zsebkönyv*. II. rész: *Nemes családok*. Budapest, Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1905; KEMPELEN Béla: *Családkönyv*. I. *Nemes családok, polgárcsaládok*. Budapest, szerzői kiadás, 1940.

⁷ NAGY Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. X. kötet. Pest, kiadja Ráth Mór, 1863. 607.

⁸ PETRI Mór, dr.: *Szilágy megye monografiája*. VI. kötet. *Birtokosok, családok története. (L–Z)*. Budapest, Franklin–Társulat nyomdája, 1904, 542–557.

⁹ Vö.: VÁRKONYI Tibor, dr.: *Családtörténet határok nélkül*. I. rész. Heraldika Kiadó. Budapest, 2012.

¹⁰ Vö.: Szénás család iratai 1321–1811. HU MNL OL P 2257 – 538. (továbbiakban: HU MNL OL P 2257 – 538.); RL B/8 261–264; VÁRKONYI: i. m.

meg kell jegyeznünk, hogy a romániai levéltárban megtalálható, rendkívül rossz állapotban lévő bályoki anyakönyvekből 1760 és 1766 között hiányoznak a halotti bejegyzések, s a korszakban születésnél sokszor az anya nevét sem tüntették fel.¹¹

Az elérhető forrásokból megtudhatjuk, hogy az 1638 körül született Szénás Péter Szarvodon (ma: Tasnádszarvad, *Sărănad*, Románia) kötött házasságot Fazekas Mihály lányával, Mária/Ilonával.¹² E házasságból négy gyermek született: Mária, Zsigmond, Krisztina és József.¹³ A két fivér közül az idősebb feltételezhetően Zsigmond (†1768) volt, aki Terjényi Mihály özvegyét, Bocskai Pap Katalint vette feleségül valamikor a 18. század első felében, gyermekük azonban nem született.¹⁴

A fiatalabbik testvér, József (†1762) kétszer is megnősült. Első felesége Domahídy Judit volt, akitől egy lánya, Szénás Ágnes született,¹⁵ míg második nejétől, Terjényi Rebekától (†1789) kilenc gyermeke jött a világra, Rebeka, Katalin, Mária, Krisztina, Péter, Ilona, Zsuzsanna, Mihály és Rákhel.¹⁶ Valószínű azonban, hogy Krisztina, Péter, Mihály és Rákhel fiatalon meghaltak, ugyanis a családtörténeti szakirodalom egyáltalán nem tesz róluk említést.¹⁷

Az általunk vizsgált, a partiumi Bihar vármegyében, s az erdélyi Kraszna, valamint Közép–Szolnok vármegyében lévő Szénás-birtok, 1734. április 14-én került a Szénás fivérek tulajdonába. Ekkor ugyanis III. Károly parancsára a kolozsmonostori konvent Bályoki–Hégen Szénás Zsigmond, József, Ferencz és István részére átírt egy korábbi, 1550-ben kelt levelet, s beiktatta őket a Szénás család birtokaiba.¹⁸ Nem sokkal később, 1738. szeptember 17-én azonban az uralkodó ismét megerősítette Zsigmondot és Józsefet a birtok rájuk eső részének tulajdonjogában.¹⁹

A testvérpár, a Szénás család több tagjához hasonlóan, a birtokigazgatás mellett jogi feladatokat is ellátott: Józsefet 1739-ben Kraszna vármegye alispánjaként,²⁰ Zsigmondot 1741-ben Közép–Szolnok vármegye *juratus assessor*jaként regisztrálták.²¹ Sajnos azonban ennél több releváns adatot egyik elemző munkából, illetve levéltári dokumentumból sem tudunk meg róluk.²²

A két testvér közül elsőként József halt meg 1762-ben. Így birtokuk igazgatása Zsigmond kezében maradt. Néhány évvel később, 1768-ban viszont ő is elhunyt,

¹¹ Uo. 86.

¹² Nem lehet biztosan tudni anyjuk nevét, de az „Ilona” valószínűbbnek tűnik. (HU MNL OL P 2257 – 538.)

¹³ NAGY (1863): 607.

¹⁴ RL B/8 263.

¹⁵ NAGY (1863): 607.

¹⁶ VÁRKONYI: i. m. 86–87.

¹⁷ Vö.: NAGY (1863): 607.

¹⁸ PETRI (1904): 552.

¹⁹ Királyi Könyvek. HU MNL OL A 57 – 38 – 0088. fol. 115. archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/view/hu_mnl_ol_a057_38_0088/?image=0&pg=58&bbox=-432%2C-2058%2C3440%2C58. [Letöltés dátuma: 2018. március 8. Ellenőrzés dátuma: 2022. június 15]

²⁰ VÁRKONYI: i. m. 85.

²¹ PETRI (1904): 552.

²² Vö.: VÁRKONYI: i. m.; PETRI (1904); RL B/8 261-264; HU MNL OL P 2257 – 538.

ám halála előtt még készítettett egy végrendeletet, melynek kedvezményezettjei az özvegyek, Bocskai Pap Katalin és Terjényi Rebeka voltak, és csak az ő haláluk után a gyerekek. A birtok összértéke egyébként ekkoriban az ősi jusson felül 36.000 forint (továbbiakban: frt) volt.²³ Ám arról nincs adatunk, hogy Zsigmond özvegye pontosan mikor halhatott meg, mivel a nagyváradi Bihar Megye Állami Levéltárából a bályoki halotti anyakönyvek 1774 augusztusa és 1776 áprilisa között hiányoznak. Katalin neve pedig sem a korábbi, 1771 és 1774 közötti, sem a későbbi, 1776 utáni iratokban nincs feltüntetve.²⁴ Egyedül annyi bizonyos, hogy 1778-ban a két özvegy örökös közül egyedül Terjényi Rebeka volt életben.²⁵

A Szénás-birtok kiterjedése

1778-ban Bályoki–Hégen Szénás Zsigmond és József a Partium és Erdély határán, Bihar, Kraszna és Közép–Szolnok vármegyékben rendelkeztek birtokokkal. Összesen 52 helységben, vagyis pusztá, úrbéres falu vagy mezőváros területén volt valamilyen lakó- és/vagy gazdasági épületük, szántóterületük, rétjük, szőlőjük és erdőjük. Mindent egybe véve 13 település (Somály, Kémer, Almás, Márkaszék, Cserese, Alsó- és Felső–Kaznats, valamint Szóvárhegy, Bogdánd, Sirmező, Dörsök, Palitzka és Porcz *praedium*) tulajdonosai voltak. A hagyatéki leltár összegzése alapján megállapíthatjuk, hogy uradalmukhoz 27 majorsági szántó, illetve kaszáló is tartozott, melyek szintén az említett vármegyékben feküdtek.²⁶

Bár az összeírás a földterületek nagysága mellett a konkrét elhelyezkedésüket is megadja, a leírásban szereplő földrajzi nevek többsége sem a 18. századi Erdély földrajzi viszonyaival foglalkozó szakirodalomban, sem korabeli, illetve mai térképeken nem szerepel.²⁷ Így tehát a települések határait sajnos lehetetlen beazonosítani, s mai térképvázlaton is csak magukat a községeket tudjuk ábrázolni, illetve azt, hogy a Szénás-birtok egy fontos kereskedelmi útvonalon, a Debrecenből Kolozsvárra (ma: *Cluj–Napoca*, Románia) vezető úton feküdt, a birtok teljes kiterjedését azonban nem.

Az osztatlan Szénás-birtok (*condominium*) központja a Bihar vármegyei Bályok volt, annak ellenére, hogy a birtok jelentős része a szomszédos Kraszna vármegyében feküdt.²⁸ Az összeírás az említett helységhez tartozó területen jegyezte fel ugyanis

²³ RL B/8 263–264.

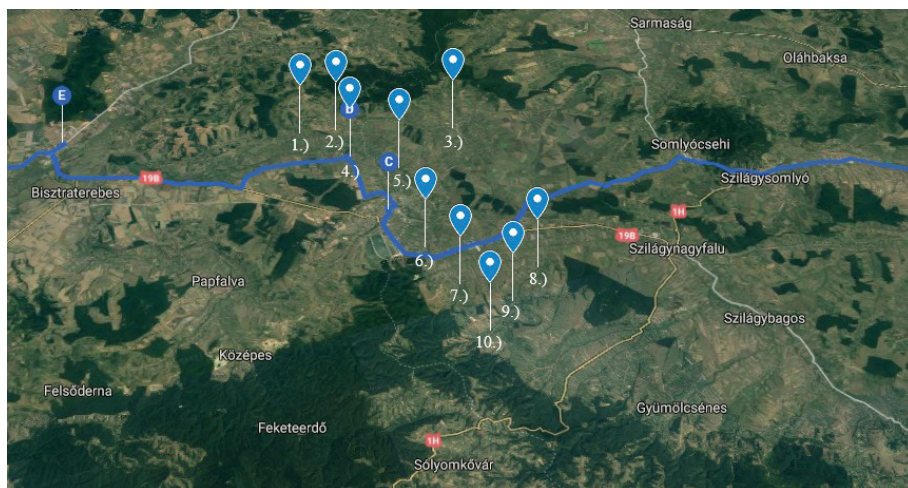
²⁴ VÁRKONYI: i. m. 98.

²⁵ RL B/8 263.

²⁶ MNL ZML IV. 433. fol. 3; 5–6.

²⁷ Vö.: PETRI Mór, dr.: *Szilágy vármegye monográfiája*, III. kötet, *Szilágy vármegye községeinek története (A–K)*, Budapest, Franklin–Társulat nyomdája, 1902; Uő: *Szilágy vármegye monográfiája*, IV. kötet, *Szilágy vármegye községeinek története (L–Z)*, Budapest, Franklin–Társulat nyomdája, 1902; FÉNYES Elek: *Magyarország leírása I–II*. Pest, 1847.

²⁸ RL B/8 263.

1. térkép. A Szénás-birtok településeinek elhelyezkedése (1778)²⁹

A Szénás-birtok településeinek elhelyezkedése a Debrecen–Kolozsvár kereskedelmi útvonalon 1.) Szóvárhegy, 2.) Almás, 3.) Kémer, 4.) Bályok, 5. Somály, 6.) Porcz puszta, 7.) Márkaszék, 8.) Alsó–Kaznats, 9.) Felső–Kaznats, 10.) Cserese

a földesurak egyetlen nemes udvarházát. A *curián* kívül a család tulajdonában volt még 5 vendégfogadó, 4 malom, 1 kocsmá, 1 csűr, illetve az egyik vendégfogadó háza, melyek az Alsó–Almási, Bogdándi, Szóvárhegyi pusztában és a márkaszéki Bértzen kaptak helyet.³⁰

Az úrbéri szolgáltatásokat összesen 228 telek után számították a birtokokon.³¹ A hagyatéki leltár az úrbéresek által használt szántóföldek és kaszálórétek konkrét elhelyezkedését, s pontos nagyságát is megadta négyszögölben (1.100–1.200 négyszögöl = 1 magyar hold),³² valamint magyar holdra (továbbiakban: m. h.) átszámítva. Ezek alapján kiszámítható, hogy összesen 581,7 m. h. (399,9 katasztrális hold, továbbiakban: kh) szántó, valamint 967,2 m. h. (664,9 kh) kaszáló volt az úrbéresek kezén. Itt érdemes viszont megjegyezni, hogy az úrbéresek szőlő területeit, mely 258,3 m. h-t (177,6 kh) tesz ki, nem szokás beleszámolni az úrbéres terület nagyságába.³³ Az egyes települések határaihoz kapcsolódó területek pontos adatait a következő oldalon látható táblázat tartalmazza.

²⁹ MNL ZML IV. 433.

³⁰ MNL ZML IV. 433. fol. 213–214.

³¹ Uo. fol. 14–22; 80–82; 124–129; 141; 143; 148; 162–163; 167; 182; 190; 194; 198; 202; 225; 233; 236; 249; 252–254; 256; 258–260; 265; 267.

³² ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon*, III. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977–1982, (továbbiakban: ORTUTAY 1977–1982a), mek.niif.hu/02100/02115/html/3-2067.html [Letöltés dátuma: 2018. február 20. Ellenőrzés dátuma: 2022. május 15.]

³³ WELLMANN: i. m. 64.

1. táblázat. A Szénás-birtok úrbéres területe (1778)³⁴

Település	Terület			
	<i>négyszögöl</i>	<i>magyar bold</i>	<i>katasztrális bold</i>	<i>bektár</i>
Somály	762.834,5	693,5	476,8	299,3
Kémer	236.574,25	215,1	147,9	92,8
Almás	505.723	459,7	316,1	198,4
Porcz <i>praedium</i>	77.276	70,3	48,3	30,3
Márkaszék	7.748	7	4,8	3
Cserese	18.732	17	11,7	7,3
Felső–Kaznats	15.100	13,7	9,4	5,9
Alsó–Kaznats	85.096	77,4	53,2	33,4
Bályok	341.329,5	310,3	213,3	134
Összesen	2.050.413,25	1.864	1.281,5	804,4

Ugyanígy az inventárium az özvegy allodiális területének nagyságát is pontosan megadja, azaz 248,9 m. h. (171,1 kh) szántóföldet, illetve 266,6 m. h. (183,2 kh) kaszálórétet, 87,5 m. h-nyi (60,2 kh) szőlőt jegyeztek fel az összeírásban. Mindezek alapján megállapítható, hogy Terjényi Rebekának körülbelül 2.720,7 m. h-nyi (1.870,6 kh) birtok öröksége volt. A földterület valódi mérete azonban feltételezhetően valamivel nagyobb volt, mivel az inventárium egyes úrbéres telkek méretét nem adja meg.³⁵

2. táblázat. A Szénás-birtok egész területe (1778)³⁶

Település	Terület			
	<i>négyszögöl</i>	<i>magyar bold</i>	<i>katasztrális bold</i>	<i>bektár</i>
Somály	962.844,5	875,3	601,8	377,8
Kémer	255.788,25	232,5	159,9	100,3
Almás	627.099,5	570,1	391,9	246,1
Porcz <i>praedium</i>	87.656	79,7	54,8	34,4
Márkaszék	8.516	7,7	5,3	3,3
Cserese	18.732	17	11,7	7,3
Felső–Kaznats	15.760	14,3	9,9	6,2
Alsó–Kaznats	85.096	77,4	53,2	33,4
Bályok	931.387,275	846,7	582,1	365,4
Összesen	2.992.879,525	2.720,7	1.870,6	1.174,2

³⁴ MNL ZML IV. 433. fol. 14–65; 80–107; 124–169; 182–187; 190–191; 194–195; 198; 202–209; 225–269.

³⁵ Uo. fol. 144; 148–149; 151; 160–165.

³⁶ Uo. fol. 5–6; 14–65; 80–107; 112–114; 124–169; 182–187; 190–191; 194–195; 198; 202–209; 214–219; 225–269.

Számolni kell azonban azzal, ami egyébként minden birtokstatisztika gyengesége, hogy kizárólag a földterület mennyiségére, nem pedig minőségére épít. A jövedelmezőség szempontjából nemcsak a talaj termékenységét, illetve megművelhetőségét kellene alapul venni, hanem a lehető legtöbb természeti tényezőt is. Annál is inkább, mivel ezek döntően befolyásolták a tradicionális gazdálkodást. Sőt, ezen felül a korszak útviszonyait, s piaci adottságait is fontos lenne számításba venni, ám a korban többnyire ezeket a lényeges elemeket is figyelmen kívül hagyták.³⁷

A bevételek és arányok

Egy birtok összbevételének elemzésekor a gazdaságtörténészek általában két nagyobb csoportot alakítanak ki. Az első csoportba az úrbéres szolgáltatásokból, valamint a regálé vagy haszonvételi jogból származó bevételeket szokták sorolni, míg a másodikba az uradalom „gazdasági” bevételeit, vagyis az allodiális termelésből származó pénzbevételeket.³⁸

A Terjényi Rebeka által igazgatott Szénás-birtok esetében azonban sajnálatos módon az allodiális pénzbevételek teljes hiányát tapasztaljuk, hiszen sem az 1778-ban készített hagyatéki összeírásban, sem a többi levéltári dokumentumban nem regisztráltak semmilyen majorsági termelésből származó pénzösszeget.³⁹ Ám mivel tudjuk azt, hogy a régióban, a 18. század második felében a bor akóját (1 akó = 64 icce)⁴⁰ 1,75–3 frt közti áron, a szénát szekerenként 2 frt áron, míg a búzát pozsonyi mérőnként (1 pozsonyi mérő = 2 véka)⁴¹ 46–62 garas (1 garas = $\frac{1}{20}$ -ad forint)⁴² áron mérték, ki tudjuk számolni, hogy megközelítőleg mennyi lehetett a Szénás-birtok majorságainak ezek eladásából származó bevétele.⁴³

³⁷ WELLMANN: i. m. 64.

³⁸ SZIRÁCSIK Éva: *Gazdálkodás a Kobáryak Nógrád vármegyei központú birtokain (1647–1731)*, Budapest, Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár, 2017, 219; MAKSAY Ferenc: „Parasztnemesi gazdálkodás Szentgálon 1700–1848”. *Agrártörténeti Szemle*, XV, 1973/1–2. sz. 277.

³⁹ Vö.: MNL ZML IV. 433; HU MNL OL P 2257 – 538; RL B/8 261–264.

⁴⁰ ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon*. I. kötet, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977–1982, mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-123.html [Letöltés ideje: 2018. március 12. Ellenőrzés dátuma: 2022. május 15.]

⁴¹ ORTUTAY (1977–1982a): mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-1740.html [Letöltés ideje: 2018. március 12. Ellenőrzés dátuma: 2022. május 15.]

⁴² BOKOR József (főszerk.): *A Pallas Nagy Lexikona*, VIII. kötet, Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1897, mek.oszk.hu/00000/00060/html/039/pco03983.html#2 [Letöltés ideje: 2018. március 12. Ellenőrzés dátuma: 2022. május 15.]

⁴³ KURUCZ György: „Közneemesi vagyoni állapot a Dunántúlon. Pallini Inkey Boldizsár 1792. évi hagyatéka”. *Századok*, 2009/5, 1211–1213; MAKSAY: i. m. 283.

3. táblázat. A Szénás-birtok allodiális terményeinek értéke (1778)⁴⁴

Termény	Érték
	<i>forint</i>
Gabona	80,5–108,5
Széna	298
Bor	1.699–2.913
Összesen	2.077,5–3.319,5

Ahogy az a fenti táblázatból is látszik, a Szénás-birtok majorságain termesztett gabona, széna, illetve a szőlőjéből készített bor piaci értéke a legolcsóbban számítva is 2.077,5 frt-ot tett ki. Ehhez ugyan még mindenképpen hozzátartozik az allodiális állatok értéke is, ám ezek pontos számáról nem maradtak ránk adatok, így azt nem tudjuk megbecsülni. Azonban már ez az összeg is elegendő ahhoz, hogy egy körülbelüli kép rajzolódjon ki előttünk a birtok bevételeiről.⁴⁵

Terjényi Rebeka rendelkezett saját kezelésű vendégfogadókkal és kocsmával. Ezeben igen nagy valószínűséggel felszolgálták a majorság borait is, így a bevételek másik csoportjába tartozó ún. haszonvételi forrásból származó pénzek közül a borméréshez kötődő nyereség lehetett a legjelentősebb a birtokon. Ráadásul nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a Szénás-birtok tehát egy fontos kereskedelmi úton feküdt Debrecen és Kolozsvár között, így az özvegy biztosan számíthatott az idegenek betéréséből származó haszonra is. A fogadóknak, illetve a kocsmában a bor iccáját 1–2 krajcár (1 krajcár = $\frac{1}{3}$ garas)⁴⁶ áron számolták. Így, ha a majorságokon megtermelt bornak csak a felével számolunk, akkor is 518–1.036 frt közötti „elkocsmáztatott” bevétellel számolhatott Terjényi Rebeka.⁴⁷

Előfordult azonban olyan eset is, amikor a termeléshez szükséges javak, tehát az állatállomány, az épületek, a felszerelések stb. ugyan a földesúr tulajdonát képezték, a munkát viszont bérleti díjért cserébe Terjényi Rebeka különféle személyeknek engedte át. A földesúri kezelésből bérlet útján tehát időnként kikerülhetett néhány mezőgazdasági, ipari, illetve kereskedelmi tevékenység. Ezeket figyelembe véve, az uradalom gazdasági működésének megismeréséhez érdemesebb elkülöníteni egymástól a földesúri kezelésből, valamint a bérbeadásból befolyó jövedelmet az úrbéres közösségtől származó pénzeketől. Így ugyanis sokkal átláthatóbban tudjuk feltérképezni a birtok éves összbevételét.⁴⁸

Ahogy azt már korábban is említettük, a Szénás-birtokon több vendégfogadó kapott helyet, melyek közül a Szóvárhegyi *praedium*ban lévő bérbe adták. A Pap

⁴⁴ MNL ZML IV. 433. fol. 5–6; 112–114; 178; 215–219.

⁴⁵ Vö.: Uo. fol. 6; 76; 114; 178–179; 188; 192; 196; 200; 220–221.

⁴⁶ BOKOR József (főszerk.): *A Pallas Nagy Lexikona*. XIV. kötet, Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1897, mek.oszk.hu/00000/00060/html/083/pcoo8325.html#7. [Letöltés ideje: 2018. március 12. Ellenőrzés dátuma: 2022. május 15.]

⁴⁷ MAKSAY: i. m. 282–283.

⁴⁸ SZIRÁCSIK: i. m. 220.

Jánostól származó bérleti díjjal így évente 12 frt-tal gyarapodott Szénás József özvegyének bevétele. Arról azonban nem jegyezték fel semmit, hogy a többi fogadót bérbe adták-e, illetve, ha igen, akkor mennyiért, valamint arról sem tudunk meg semmit, hogy a malmoknak köszönhetően mekkora összegre tettek szert.⁴⁹

Az úrbéres közösségre, illetve egyéb módon Terjényi Rebekától vett haszonvételekért cserébe szolgáltatásokat teljesítő családfők létszámára nézve a Bályoki–Hégen Szénás Zsigmond és József javainak inventáriumuma tételes adatokat tartalmaz. Ez a valóságban azt jelenti, hogy a 9 település körzetében összesen 196 valamilyen rendű úrbéres, illetve allodiális alkalmazott családfőt írtak össze a hagyatéki jegyzékben. A telki állomány egésze – mint ahogy azt korábban is írtuk – 228 telket tett ki, továbbá 61 házas, illetve 169 háztalan zsellér családfőt regisztráltak.⁵⁰

4. táblázat. A Szénás-birtok szolgáltatással tartozó úrbéres családfőinek száma (1778)⁵¹

Település	A szolgáltatással tartozó úrbéres családfők száma				
	<i>Igásrobot</i>	<i>Gyalogrobot</i>	<i>Cenzus</i>	<i>Egyéb</i> ⁵²	<i>Nem tartozott szolgáltatással</i>
Somály	18	2	10	7	74
Kémer	-	-	4	3	3
Almás	5	11	13	6	6
<i>Porcz praedium</i>	1	3	-	-	-
Márkaszék	1	-	-	-	-
Cserese	-	-	1	-	-
Felső–Kaznats	-	-	1	-	-
Alsó–Kaznats	-	-	6	-	-
Bályok	-	-	-	-	98
Összesen	25	16	35	16	181

Ahogy a táblázatból is egyértelműen látszik, a számba vett úrbéres családfők közül 25 tartozott igásrobottal, míg 16 gyalogrobottal, mely összesen 7.020 robotnapot (3.224 nap gyalog-, illetve 3.796 nap igásrobot) tett ki.⁵³ A korszak szokásainak ismeretében azonban a feljegyzett robotnapokat nem lehet automatikusan, fizikai értelemben ledolgozandó munkajáradéknak tekinteni, mivel a Terjényi Rebeka által igazgatott birtokon 35 úrbéres készpénzben váltotta meg robotkötelezettsé-

⁴⁹ MNL ZML IV. 433. fol. 221.

⁵⁰ Uo. 8–22; 78–82; 118–129; 141; 143; 148; 162–163; 167; 181–182; 189–190; 193–194; 197–198; 201–202; 222–225; 233; 236; 249; 252–254; 256; 258–260; 265; 267.

⁵¹ Uo. fol. 9; 11; 13; 79; 119; 121; 123; 181; 189; 193; 197; 201; 222–224.

⁵² Az „egyéb” kategóriába a következő szolgálási formák tartoztak: „domináns vajdászkodás”, „gulyászkodás”, fejszével való szolgálás, kapálás, kaszálás, ménes pásztorkodás, „postálkodás”, illetve szekercével való szolgálás, szerszámok beszolgáltatása. Uo. fol. 9; 11; 13; 79; 119; 121; 123.

⁵³ Uo. fol. 9; 11; 13; 79; 119; 121; 123; 181; 189.

gét, amely 1778-ban összesen 93 frt-ot és 46 „máriás” garast jelentett számára.⁵⁴ Ez egyébként két okból történhetett így, egyrészt a földesúr készpénzszükségletei miatt, másrészt azért, mert a majorsági földektől távolabb eső helységekben élő jobbágyok és zsellérek robotszolgálatát nem lehetett mindig igénybe venni.⁵⁵

Az viszont megjegyzendő, hogy a Szénás család birtokán nem vették nagyon komolyan a szolgáltatások betartatását, illetve az úrbéres közösség viszonylagos szabadságot is élvezhetett, mivel néhány jobbágy és a zsellér maga dönthette el, milyen szolgáltatást választ, annak megfelelően, hogy „mikor mire kívántatik”. Fel-tűnő továbbá az is, hogy 181 fő semmilyen szolgáltatással nem tartozott földesúrnak, ennek oka viszont nem derül ki az inventáriumából. Az összeírásban regisztrált szolgáltatások azonban nem tükrözik teljes mértékben a valóságot, mivel Almás helység esetében 29 úrbéres neve mellé semmit sem jegyeztek fel.⁵⁶

Figyelemre méltó továbbá, hogy a birtok 7, szőlővel is rendelkező települése közül 4 község határában a művelt szőlőterületek után az úrbéresek vegyesen fizettek kilencedet, valamint hegyvámot a földesuruknak. Mivel a korszakban a hegyvámot megközelítőleg 800 négyszögölként számolták, mely után 5–10 köből bort kellett beszolgáltatni,⁵⁷ ez a Szénás-birtok esetében 103–206 akó bort jelentett évente. Ezzel szemben azok az úrbéresek, akik kilencedet fizettek 1778-ban, hozzávetőleg 167 akó borral tartoztak Szénás József özvegyének.⁵⁸

Az a szokás, hogy a birtok erdőiben való legeltetésért, makkoltatásért ellenértéket kellett fizetni, régóta fennállt.⁵⁹ A Szénás-birtok Kémer, Almás, Porcz *praedium*, Cserese, Alsó- és Felső-Kaznats, illetve Bályok határában lévő erdőinek esetében ez a megváltás, 8–8, valamint 4–4 poltura „makkbért”, vagyis évente 73–146 frt-nyi plusz bevételt jelentett Terjényi Rebeka számára. Porcz pusztán, Cseresén, Alsó- és Felső-Kaznatson ráadásul az úrbéres a váltón kívül még dézsmával is tartozott a földesúrnak, abban az esetben, ha sertésállománya meghaladta a 10 egyedet, 1 állatot be kellett szolgáltatnia.⁶⁰

⁵⁴ MNL ZML IV. 433. fol. 9; 11; 13; 79; 119; 121; 123; 181; 189; 193; 197; 201; 222–224.

⁵⁵ KURUCZ: i. m. 1207.

⁵⁶ MNL ZML IV. 433. fol. 9; 11; 13; 79; 119; 121; 123; 181; 189; 193; 197; 201; 222–224.

⁵⁷ ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon*. II. kötet, Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1897, mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1242.html. [Letöltés ideje: 2018. március 12. Ellenőrzés dátuma: 2022. május 15.]

⁵⁸ MNL ZML IV. 433. fol. 26–29; 31–33; 36; 38–41; 44; 46–47; 49; 51–53; 56–57; 58–65; 85–87; 90; 94; 97; 101; 103–107; 131–137; 142–143; 150–159; 166; 184–187; 191; 198; 216–219; 225–269; 284–285.

⁵⁹ MAKSAY: i. m. 277.

⁶⁰ MNL ZML IV. 433. fol. 76; 116–117; 179; 192; 196; 200; 221.

5. táblázat. A Szénás-birtok pénzbevételei (1778)

Bevételi források	Bevétel
	<i>forint</i>
Allodiális termények	2.077,5–3.319,5
Kocsmáztatás	518–1.036
Bérleti díj	12
Cenzus	95
„Makkbér”	73–146
Összesen	2.775,5–4.608,5

Megközelítőleg tehát Terjényi Rebeka éves bevétele 1778-ban, ahogy az összesítő táblázatból is látszik, 2.775,5–4.608,5 frt közé eshetett, melyhez természetesen – a természetben, illetve munkával fizetett szolgáltatások mellett – hozzátartozik még a majorsági állatok értéke is, ám ezt a pontos adatok hiányában nem tudjuk kiszámolni.

A Szénás-birtok kiadásai

Egy birtok megfelelő működésének fenntartásához elkerülhetetlen az, hogy a földesúrnak a bevételein kívül kiadásai is legyenek. Ezeknek a kiadásoknak a legnagyobb része többnyire a birtok alkalmazottainak fizetéséből, s munkadíjaiból, az ingatlanokra, valamint az ingóságokra költött pénzekből, illetve különféle adományokból tevődött össze.⁶¹ A Szénás-birtok kiadásairól azonban nem sok adat áll a rendelkezésünkre, mivel sem a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, sem a Ráday Levéltárban őrzött iratok szinte semmilyen támpontot nem nyújtanak, de még az 1778-as hagyatéki inventáriumban is csak utalásokat találunk a birtok pénzügyi kiadásaira.⁶² Egyedül Petri Mór és Várkonyi Tibor kutatásaiban találni néhány adatot a 18. század közepéről és végéről, amely némi adalékkal szolgál a Szénás család kiadásaihoz.⁶³

Ezek azonban leginkább az erdélyi köznemesek feleségeinek, Bocskai Pap Katalinnak és Terjényi Rebekának a református egyháznak nyújtott adományairól árulkodnak. Többek között megtudhatjuk azt, hogy Zsigmond neje 1743-ban egy úrasztala kendőt, 1756-ban egy ónkannát, 1760-ban egy aranyozott ezüstkelyhet, míg 1768-ban egy 250 kg-os harangot adományozott a bályoki, a tasnádszarvadi, valamint a szilágysomlyói egyházközösség számára. Ezzel szemben Rebeka 1749-ben egy úrasztala terítőt, míg 1770-ben három ezüstpoharat ajánlott fel a bályoki, illetve a széplaki templomnak. A legnagyobb gond viszont ezekkel az adományok-

⁶¹ SZIRÁCSIK: i. m. 233.

⁶² Vö.: HU MNL OL P 2257 – 538; RL B/8 261–264.

⁶³ Vö.: PETRI (1904); VÁRKONYI: i. m.

kal kapcsolatban az, hogy nem ismerjük a tárgyak pontos árát, így nem tudunk belőlük kimutatást sem készíteni, amely megmutatná, hogy mennyit költöttek adományozásra a Szénás család tagjai.⁶⁴ Az egyetlen rész, ahol konkrét számokat találunk, az, amelyben a Terjényi Rebeka által kölcsönzött pénzekről ír Várkonyi, abból ugyanis kiderül, hogy József özvegye 1779-ben Jánoky Mária Magdolna, 1782-ben pedig Gencsi Zsigmond számára 429, valamint 525 frt-ot adott kölcsön. Ezek az adatok egyébként szintén alátámasztják a birtok legalább 2.775,5–4.608,5 frt-os éves bevételét.⁶⁵

A hagyatéki leltárból továbbá azt is megtudhatjuk, hogy Terjényi Rebeka nem csak az egyház felé volt bőkezű, hanem gyermekei kiházásításakor is. Amikor ugyanis mostohalánya, Ágnes férjhez ment, a kérőnek, Kabos Farkasnak hozományként lovakat és sertéseket adott.⁶⁶ Ebből a tényből logikusan következhet, hogy valószínűleg a többi lányának esküvőjén is hasonlóan járhatott el, azonban erről egyik dokumentumban sem találunk sem utalásokat, sem konkrét számokat.⁶⁷

Ami az ingatlanokra költött kiadásokat illeti, pontos összegeket sajnálatos módon itt sem sorolhatunk fel, azt azonban tudjuk, melyek voltak azok az épületek, melyekre valamilyen okból kifolyólag a Szénás család tagjainak költeniük kellett. Ilyen volt például az Almás község térségébe tartozó, a Bogdándi *praedium*ban lévő vendégfogadó ház is, amelyet Szénás József özvegye építtetett valamikor az 1760–1770-es évek környékén, illetve az ugyanezen a pusztán elhelyezkedő „két kövű, alul csapó, lisztelő” malom is, amelyet még a testvérpár építtetett, s amely József halála után nem sokkal leégett, így végül Terjényi Rebekának kellett rendbe hozatni az ingatlant.⁶⁸

A kiadások felsorolásának végén, röviden ki kell még térnünk azokra a munkadíjakra, amelyeket ugyan nem említenek meg a Szénás család után fennmaradt iratok, ám az azokban leírtakból feltételezzük, hogy igénybe vették különféle szakemberek szolgáltatását is, melyekre szintén költöttek.⁶⁹ Valószínűsíthetően ilyenek voltak például a kőművesek, ácsok, asztalosok, akik az ingatlanok építését kivitelezhették, a kovácsok, akik az épületeiken található vaszárakat és szegélyeket készíthették, valamint a lovak patkolásában is komoly szerepet játszhattak, illetve a pintérek is, akik a borospincékben található hordók abroncsait készíthették.⁷⁰

Ezeknek a munkáknak nem melleleg pontosan tudjuk az árát. A korszakban ugyanis a lovak patkolását 0,03–0,12 frt között számolták a kovácsok. Ezzel szemben az épületekhez szükséges kilincseket 2,80 frt/db, a sarok szegélyeket 1,20 frt/

⁶⁴ Egyedül a Bocskai Pap Katalin által felajánlott harangról tudjuk azt, hogy 1917-ben, mikor háborús célokra elszállították, 1.020 koronával kárpótolták a templomot. (Uo. 98.)

⁶⁵ PETRI (1904); VÁRKONYI: i. m. 86; 98.

⁶⁶ MNL ZML IV. 433. fol. 220–221.

⁶⁷ Vö.: HU MNL OL P 2257 – 538; RL B/8 261–264; MNL ZML IV. 433; Series Limitationis Rerum Venalium. HU MNL OL P 86. Dessewffy család levéltára 50. cs. fol. (továbbiakban: HU MNL OL P 86.)

⁶⁸ MNL ZML IV. 433. fol. 115–116.

⁶⁹ Vö.: HU MNL OL P 2257 – 538; RL B/8 261–264; MNL ZML IV. 433.

⁷⁰ Uo. fol. 114–116; 213–214.

db, a fenyődeszkákat 0,12–0,15 frt/db, a szintén fenyőből készült ajtókat 0,72 frt/db, míg a zsindelet 2–3 frt-os áron tudták megvásárolni a földbirtokosok. A bokrok tárolásához szükséges hordók darabját pedig a pintérek 0,36–0,42 frt közötti áron készítették el. Tehát ezekre összesen minimum 7,23–8,41 frt-ot költöttek a Szénás-birtok tulajdonosai.⁷¹

A gazdálkodás jellege és a tiszta jövedelem alakulása

A Szénás-birtok bevételeinek s kiadásainak felvonultatása után, most röviden megfelelő következtetéseket kívánunk levonni, hogy megállapítsuk a birtokon folytatott gazdálkodás jellegét. Szénás Zsigmond és József hagyatéki jegyzékének adatai alapján azt feltételezzük, hogy a Szénás-birtokra elsősorban a szakirodalom által „feudális típus”-nak nevezett, vagyis az allodiális „gazdálkodás”-ból és az úrbéresektől származó bevételek voltak jellemző.⁷²

Terjényi Rebeka birtokbevételeinek legnagyobb hányadát ugyanis nyilvánvalóan a majorsági termelésből eredő összegek tették ki, míg a kocsmáztatásból, az úrbéres népességtől, valamint a különféle ingatlanok bérbeadásából származó pénzek ugyan jelentősek voltak, ám sokkal inkább másodrangúnak számítottak. Hiszen, ahogy azt a bevételeket összegző táblázatban is láthattuk, 1778-ban a majorsági termelésből hozzávetőlegesen 2.077,5–3.319,5 frt, míg a vendégfogadókban, s a kocsmában felszolgált bor eladásából 518–1.036 frt, a jobbágyoktól és a zsellérektől cenzusként beszedett összesen 95 frt, valamint az erdőhasználatért 73–146 frt, a vendégfogadó bérlője, Pap Jánostól mindössze 12 frt (ez az összeg egyébként évente változhatott) bérlési díjat könyvelhetett el Terjényi Rebeka. Hogyha összeadjuk a gazdaságtörténészek által az ún. „első csoport”-ba tartozó bevételeket (az úrbéres szolgáltatásokból, valamint a regálé vagy haszonvételi jogból származó pénzt), 698–1.289 frt közötti összeget kapunk, ami jóval elmarad a „második csoport” (allodiális gazdálkodás) összegeitől.⁷³

A Szénás-birtok 1778-as összbevétele megközelítőleg így 2.775,5–4.608,5 frt között lehetett, amihez természetesen még hozzátartozik a majorsági állatoknak is az értéke, ám mivel nem maradtak ránk adatok arról, hogy az egyes állatfajokból hány példánnyal rendelkezett Terjényi Rebeka, lehetetlen kiszámolni azt is, hogy ezeknek az állatoknak hozzávetőlegesen mekkora lehetett az értéke.⁷⁴

Ami a működési kiadásokat illeti a Szénás-birtok esetében, több problémával is szembe találjuk magunkat. Az egyik az, hogy sem a testvérpár hagyatéki összeírásában, sem a többi levéltári iratban nem találunk az 1778-as évre vonatkozóan kiadást

⁷¹ HU MNL OL P 86. 50. cs. fol. 417; 421–422.

⁷² SZIRÁCSIK: i. m. 243.

⁷³ MNL ZML IV. 433. fol. 9; 11; 13; 76; 79; 114–117; 119; 121; 123; 179; 181; 189; 192–193; 196–197; 200–201; 221–224.

⁷⁴ Uo. fol. 9; 11; 13; 79; 119; 121; 123; 181; 189; 193; 197; 201; 222–224.

Terjényi Rebeka birtokánál. A másik gond pedig az, hogy azok az adatok, amelyek ezekben a jegyzékekben, valamint a szakirodalomban szerepelnek – néhány kivételtől eltekintve – nem konkrét pénzüsszegeket tartalmaznak, hanem különböző adománytárgyakat, illetve jószágokat vagy természetett javakat, melyek esetében szintén fentáll az előbb jelzett probléma, vagyis, hogy képtelenség megmondani ezeknek az akkori értékét.⁷⁵ Ugyan a kiadásokról a régió árlimitációja segítségével meg tudtuk állapítani, hogy az egyes mesteremberek munkáira mennyi pénzt költöttek a birtok tulajdonosai, ám mivel azt nem jegyezték fel, hogy ezeket a kiadások melyik évhez tartoznak, azt nem vonatkoztathatjuk automatikusan az 1778-as évre.⁷⁶

Mindenesetre a Bihar vármegyei Bályok központtal rendelkező Szénás-birtok feltételezhetően eredményesen működött mind a Bályoki–Hégen Szénás fivérek életében, mind akkor mikor haláluk után özvegyeik, később pedig kizárólag Terjényi Rebeka kezébe került.⁷⁷

Általában véve egy földesúr jövedelme oly módon számolható ki, hogy birtokának bevételeiből levonjuk a kiadásokat, azaz a működési költségeket.⁷⁸ Ez azonban sajnálatos módon a jelen körülmények között, a Szénás-birtok esetében nem valószínűsíthető meg, mivel a pillanatnyilag rendelkezésre álló családi iratok nem tartalmaznak olyan adatokat, melyek megmutatják az 1778-as kiadásokat, így ezeket nem tudjuk levonni az általunk kimutatott bevételekből. Egyértelmű, hogy az előbbieken feldolgozott források alapján ez a kérdés is további kutatásokat igényelne, mint ahogy a további releváns források felderítése, azonosítása is további adalékokkal szolgálhatna.⁷⁹

Bibliográfia

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára (=RL, Budapest)

Négy rendbeli taxalis nota. RL B/8 261–264.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (=MNL OL, Budapest)

Királyi Könyvek. HU MNL OL A 57 – 38 – 0088. archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/view/hu_mnl_ol_a057_38_0088/?image=0&pg=58&box=-432%2C-2058%2C3440%2C58 (Utolsó letöltés dátuma: 2022. június 15.)

Szénás család iratai 1321–1811. HU MNL OL P 2257 – 538.

Dessewffy család Levéltára

Series Limitationis Rerum Venalium. HU MNL OL P 86. Dessewffy család levéltára
50. cs.

⁷⁵ Vö.: HU MNL OL P 2257 – 538; MNL ZML IV. 433; RL B/8 261–264.

⁷⁶ Vö.: MNL ZML IV. 433.

⁷⁷ RL B/8 264.

⁷⁸ SZIRÁCSIK i. m. 243.

⁷⁹ Vö.: HU MNL OL P 2257 – 538; RL B/8 261–264; MNL ZML IV. 433.

Rezümé

A 18. század közepének uradalomtörténeti vetületei nem csupán gazdaságtörténeti szempontból bírnak jelentőséggel. A Magyar Királyság bűzőágazatának számító mezőgazdaság, s az ahhoz kapcsolódó termelő- és feldolgozóipar fejlettsége nagy mértékben meghatározta a kor-szak nemesi családjainak társadalmi státuszát is. Tanulmányunk egyik fő forrásának, egy 1778-ban készült inventáriumot is tartalmazó urbáriumnak a segítségével jól számszerűsít-bető az eddig kevésbé ismert köznemesi család, a Bályoki–Hégen Szénás familia valódi súlya is. A dokumentumban található adatok megmutatják ugyanis, mekkora területen, milyen bevételek mentén, s milyen módszerekkel gazdálkodtak birtokaikon. A szakirodalom segítségével kiegészítve a kutatást megközelítőleg a család kiadásait is rekonstruálni lehetett, mely-ből könnyedén kiszámolható volt jövedelmük összege, s így megállapíthattuk gazdálkodásuk jellegét is.

Kulcsszavak: 18. század, Bályoki–Hégen Szénás család, hagyatéki inventárium, pénzgazdálkodás, uradalomtörténet

Abstract

Estate Management of the Lesser Nobility in the Mid-18th Century – Money Flow in the Bályoki–Hégen Szénás family

The dominion-historical aspects of the mid-18th century are not only significant from economic and historic points of view. Agriculture, the powerhouse of the Hungarian Kingdom, with its joint manufacturing industry, significantly determined the social status of the noble families of the era. The primary source of this paper is an urbarium (socage) containing an inventory, completed in 1778. On its basis it is easier to quantify the real impact of a not-so-well-known lesser noble family, the Bályoki–Hégen Szénás family. Data found in this document could show us on what scale, with how much income and by what methods they have led their estates. With the help of research published in the field, it is possible to calculate the expenses of the family approximately, making it easier to calculate their real profit and to determine the characteristics of their management strategies.

Keywords: 18th Century, Bályoki–Hégen Szénás family, bequest inventory, domi-nion-history, financial management